

ИВАН ХАРАЛАМПИЕВ (1946–2025)

На 29 януари 2025 г. напусна този свят видният палеославист, един от най-проникновените изследователи на Патриарх Евтимий Търновски и феномена Търновска книжовна школа, дългогодишният преподавател по дисциплините *история на българския език* и *история на българския книжовен език до Възраждането*, учителят и общественикът, един от най-успешните ректори на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, проф. д.ф.н. Иван Харалампиев.

Житейският и творческият път на Иван Харалампиев е тясно свързан със старопрестолния Търнов град. Тук той завършва специалността *Българска филология*, открива своите учители, заявява трайния си интерес към езиковедските дисциплини и още през студентските си години открива своето поприще – историческата морфология на българския език, развойните процеси в съвременния български език, езиковото прогнозиране, историята на българския книжовен език до Възраждането, езиковата реформа и езикът на търновските книжовници.

Още с темата на кандидатската (докторската) си дисертация *Наречията в книжовния български език през втората половина на XIV век (Евтимий Търновски)* (1977) изследователят се насочва към една от основните теми в цялото си по-нататъшно научно творчество – езикът на писателите от Търновската книжовна школа и езиковата реформа на Патриарх Евтимий Търновски. Дългогодишни негови изследвания и множество научни публикации в тази област десетилетия по-късно правят възможна появата на два фундаментални научни труда – *Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски* (1990) и *Строители на стария български книжовен език* (1995). С тях той вписа името си сред учените, които с факти и аргументи подложиха на коренна преоценка затвърденото в науката убеждение за реакционния и консервативен характер на Евтимиевата реформа. Иван Харалампиев доказва, че основната характеристика на Търновската книжовна школа далеч не се съдържа в правописа, а постави акцент върху фонетичните, морфологичните, синтактичните и лексикалните особености. Направеният детайлен анализ даде основание за убедителното заключение, че търновските реформатори не са имали за цел да възстановят някаква предполагаема чистота на езика, свойствен на първите старобългарски преводи, а са направили усилия за съобра-

зяване на книжовната си практика, от една страна, със старобългарската книжовната норма, а, от друга страна, с новопоявилите се черти, добили широко разпространение в среднобългарските паметници. Следващите поколения изследователи на явлението Търновска книжовна школа неизменно ще се опират на постигнатото в монографиите и в множеството други негови научни публикации, посветени на тази проблематика.

Проф. Иван Харалампиев беше учен, чиито дирения не се ограничаваха в една-единствена научна област. Отличното познаване на езиковата история, на законите на развитието на българския език, на българските диалекти, насочиха научните му дирения към осмисляне на явления от съвременния български език. Така използваният от него диахронен подход обогати класическия за българската лингвистика жанр на езиковата бележка с приносни публикации, които сочат, че осмислянето на съвременните реалности в езика трябва да се опира на познаването на историята на българския език.

Изследователят насочи поглед и далеч напред във времето, като направи пионерски стъпки в прогнозирането на развоя на нашия език с монографичния си труд *Бъдещето на българския език от историческо гледище (към проблематиката на езиковото прогнозиране)* (1997). Ученият работи дълги години по тази тема и книгата претърпява още 2 допълнени и преработени издания през 2000 и 2006 г. Това е извънредно интересен и новаторски труд, който показва плодотворните резултати от комплексното научно изследване, в което диахрония и синхрония си подават ръка и представят по нов начин системните промени в историческия развой на българския език.

Редица от публикуваните от проф. Харалампиев научни трудове, *История на българския език* (1989, 1992, 1999 в съавторство с Дора Иванова-Мирчева, 2001); *Записки по история на българския книжовен език до Възраждането* (2007), свидетелстват за неизменния му стремеж не само да обобщи, но и да изложи в максимално прегледен вид огромния брой непрекъснато увеличаващи се публикации по българска диахронна лингвистика. Като се опира на дългогодишния си преподавателски опит, в тях ученият, изхождайки от старобългарското състояние, подлага на критична преоценка затвърдени в науката тези, привежда обилен нов материал, разпръснат в десетки изследвания върху езика на среднобългарските паметници, анализира примери от българските диалекти и достига до съвременния български език. Тези научни публикации правят съществена крачка напред в науката за историческия развой на българския език, те са и ще бъдат неocenим помощник в диренията на поколения изследователи.

Авторът посвети своите дирения и на още една нова и перспективна тясна научна дисциплина, която тепърва прави първите си крачки – ис-

торията на българския книжовен език до Възраждането. Имаше амбицията да въведе този предмет в обучението по специалността Българска филология като надграждащи знания към историята на говоримия български език през вековете и няколко години води лекции във ВТУ. За съжаление с неговото пенсиониране този предмет отпадна от учебните програми на Университета.

Проф. Иван Харалампиев подготви поколения випускници на Великотърновския университет, дипломанти и докторанти. Беше добронамерен рецензент и наставник. Остави ярка следа в научния, културния и обществен живот. Записа името си сред тези, които утвърдиха престижа и авторитета на един от водещите университетски центрове в България, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Остави ни ценно научно наследство от 12 монографични труда, повече от 160 научни публикации, които очакват да бъдат осмислени и надградени от следващите поколения палеослависти.

Поклон пред светлата му памет!

Prof. Elka Mircheva, DSc

ORCID: 0000-0002-7879-8863

Web of Science Researcher ID: U-3094-2017

Institute for Bulgarian Language

Bulgarian Academy of Science

Sofia, Bulgaria

e-mail: elka_mircheva@abv.bg